

Sas István

EGY JÁSZBERÉNYI NÉPMŰVELŐ '56-BÓL

Az édesapja, Szívós István 1896-1939

Szívós József Jászberényben született 1929. május 19-én. Szüleivel Jászberényben lakott a Kossuth úton. Édesapja, Szívós István az I. világháborúban súlyos hadirokkant lett, s ezért Horthy Miklóstól vitézi címet, és mellé kárpótlásul egy fűszer-élelmiszerkereskedést kapott, mely előbb egy nagyobb sarki, majd később saját házuk utcai frontján kialakított kisebb helyiségben működött a Kossuth úton. Az üzletben édesanyja, Iványi Terézia dolgozott, és ennek bevételéből gondoskodott a család megélhetéséről. 10 éves korában édesapja meghalt, s mivel egyedüli gyerek volt, ő maradt szeretett édeskéjének fő segítsége. 1950-ben jött a katonai behívója, ezután 3 évig katonáskodott Tapolcán. A seregben írnokként kezdte, majd 1953-ban kultúrúrtisztként szerelt le. Közben 1951-ben házasságot kötött. Felesége, Krieger Éva gépíró-tanárnő, egy hatvani polgárcsalád kisebbik leánya. 1952-ben megszületett fiuk, László, majd 1955-ben lányuk, Erzsébet. Kis családjával Jászberényben a mamánál lakott. Leszerelése után 1953–54-ig a Jászberényi Mezőgazdasági Szakiskola

Tangazdaságánál volt gondnok, ezután 1954–55-ig a Jászberényi Járási Tanács VB. Szervezési Osztályán lett csoportvezető. Már ekkor nagyon komolyan érdeklődött a kulturális dolgok iránt, különösen a színjátszás vonzotta. 1955 végén rövid 2 hónapig művészeti előadó a Jászberényi Járási Kultúrotthonban, majd 1956. január 1-től áthelyezték a Városi Kultúrotthonba művészeti vezetőnek. Közreműködésével a városi kultúrotthonban az 1954-ben alakult Déryné Színjátszó Együttes 2 év alatt 5 új darabot mutatott be, de a színházi élet szervezéséből is kivette a részét. A Szolnok Megyei Néplap 1956. március 23-i számában lelkesen tudósít arról, hogy Jászberényben fellendült a kultúrmunka: „Míg az elmúlt években havi rendezvényekkel is nehéz volt az érdeklődést felkelteni, ma már csaknem minden héten megtartjuk a budapesti, szolnoki, egri színházak előadásait egyre nagyobb sikerrel.” Nemcsak szervezett, rendezett, hanem maga is rendszeresen színpadra lépett. 1956 júniusában a megyei szavalóversenyen a felnőttek között 2. helyezést ért el.

Az Édeske, Iványi Terézia (1897-1961)

romi Antalt, a könyvtár vezetőjét és Erdész Sándort, a múzeum igazgatóját el is ítelték, távoznuk kellett állásukból és Jászberényből. Kevésbé ismert az, hogy a Lehel Művelődési Klub igazgatójának, Szívós Józsefnek – akit megszállott kultúrosnak ismertek – is szembe kellett néznie a következményekkel. 56-os szerepvállalása abban állt, hogy október végén bevásárolták a Forradalmi Ifjúsági Szövetséget szervező bizottságba, kulturális szervezőként. A Lehel Szálló nagytermében november 1-jén megtartott alakuló ülésen ő szavalt el Tamási Lajos: *Piros vér a pesti utcán* c. versét, s be is lépett a szervezetbe. Az ifjúság felfegyverzését helytelenítette, ezért némileg visszavonult. *„A leszerelés ügyében egyébként mindhárman (Járomi-Erdész-Szívós) egyetértettünk”* – írja Járomi a *Vihar a városban* c. könyvében. (Jászberény, 1995. 113. p.)

Az özvegy (Szívós Zsuzsanna) így emlékszik az akkor történetekre:

„Jóska '56-ban valóban első igazgatója volt a Lehel Kultúrháznak, ami a jászberényi főtéren van, ha jól emlékszem az egykori Lehel Szálló épületében található. Már akkor megszállott színpadszervező-, rendező volt.

Minden bizonnyal a város kulturális életében megnyilvánult aktivitása vezetett ahhoz, hogy 1956-ban felkérték a Fémnyomó- és Lemezárugyár által a Lehel Szálló emeleti nagytermében és a hozzá kapcsolódó klubtermekben alapított művelődési otthon első (alapító) igazgatójának. Erdész Sándor múzeumigazgató is megemlíti a város 1945–1956 közötti időszakáról szóló írásában az új intézmény születését: *„A 700.000 forintos költséggel újjá alakított Lehel szálló épületében 1956. május 5-én ünnepélyes keretek között nyitották meg a Fémnyomó- és Lemezárugyár intézményeként működő Fémnyomó Dolgozóinak Klubját.”* (A későbbiekben többféle megnevezéssel találkozhatunk: Fémnyomó Klub, Fémnyomó Kultúrotthon, Lehel Művelődési Klub, Lehel Kultúrház, Lehel Klub). Igazgatói munkájával párhuzamosan továbbra is vezetett színjátszó csoportot.

A múzeum és a könyvtár igazgatója mellett ő is bekapcsolódott az 56-os jászberényi eseményekbe, amiért a megtorlás időszakában mind a hármukat felelősségre vonták. Já-

Szívósék első vegyesboltja, Jászberényben a Kossuth utcában.

Fiatalokból álló amatőr társulatával '56 őszén is rendszeresen próbáltak, bemutatóra készültek. Arra azonban már nem került sor, egyrészt a forradalmi események miatt, másrészt Jóska 1957. márciusi letartóztatása miatt. Először a jászberényi pártbizottságra hívták be »elbeszélgetésre«, ide is próbáról kísérték be. Elkészönt a fiataloktól és kérte, hazafelé szólnak be a feleségének, lehet, hogy aznap nem megy haza. Így lett. 2-3 hétig »élvezte« a pesti Katonai Főügyészség kihallgatóinak »vendégszeretét«. Büntetésből honvédségi kultúrtiltsági rangjából lefokozták közlegénnyé, aztán kiengedték, mivel nem tudtak rábizonyítani semmi főbenjáró bűnösséget. A kultúrházból nem rúgták ki, de a biztonság kedvéért igazgatóból díszletmunkássá minősítették vissza. Mindig visszaemlékezett az ott töltött időre, ahányszor csak elmentünk Jászberénybe, a Fehértói temetőbe szülei sírjához. Egyszer be is vitt engem a művelődési házba, hogy megmutassa egykori munkahelyét.»

A leminősített vezető nehezen viselte a körülötte elfogyott életeret, s ezért még 1957-ben távozott állásából, családjával Hatvanba költözött. 1957. májustól 1958. augusztusig kollégiumi nevelői állást vállalt a MÜM 215. sz. Selyp-Vörösmajori Iparitanuló Intézetében. Itt azonnal színpadszervezésbe kezdett a szomszédos Rózsaszentmártonban. 1958. szeptembertől 1962 szeptemberéig képzés nélkül magyart tanított, és osztályfőnöki megbízást kapott a MÜM 213. sz. Hatvani Szakmunkásképző Intézetében. 1958-ban megalapította a Hatvani Irodalmi Színpadot, mely a rózsaszentmártoni csoport és a dr. Ripka Kálmán vezette hatvani Szűnyog Színpad egyesülésével jött létre és 1963-ig, 5 éven át működött a Városi Kultúrházban.

Zsűrizés közben, 1966.

köszönhető, hogy az amatőr színjátszás a 60-as évek elejétől egyre nagyobb teret nyert, s ő a mozgalomban már nevet szerzett magának. Az ajánlatra igent mondott, mivel új szakmai kihívás várta, és szolgálati lakás kiutalását is ígérték neki. Meg is kapta, igaz nem Egerben, hanem Andornaktályán. Ide költözött családjával, miután 1963-ban újra megnősült, és az ifjú asszony, Fülöp Katalin örömmel vállalta két félárván maradt gyermeke nevelését. Második házasságából 1969-ben született harmadik gyermeke, István. Andornaktályáról naponta jártak be vonattal Egerbe, ők dolgozni, a gyerekek tanulni, a pici meg a bölcsődébe. A lakás Egerben végül is csak ígéret maradt.

Szívós Józsefet 1965 februárjában felkérték az Eger Megyei Művelődési Ház vezetésére. Nem vállalta, mert „színpadozni” akart, nem igazgatóként reprezentálni. Ezért ajánlott maga helyett egy megfelelő szakembert, Holló Vilmost, ő maga pedig az igazgatóhelyettesi beosztást vállalta el. Ott dolgozott 1971-ig. Az Egerben töltött évek alatt megalakította és 10 éven át vezette az Eger Megyei Színpadot, melyet az ország vezető amatőr társulatai között tartottak számon. Szerkesztett irodalmi pódiumműsoraik színvonalát beszédesen jelzi, hogy teltház, bérletes előadásaik voltak a Gárdonyi Géza Színházban. A művelődési ház volt ugyan a bázis, de gyakorlatilag minden elképzelhető helyszínen – a várban, a piactéren, hotelek presszóiban, meg a Szépasszony-völgyben – játszottak, helybe vitték a városnak az iro-

Akkor már országosan is felfigyeltek a színjátszás iránti elkötelezettségére és hallatlan lelkesedésére. Indulásul Mezei Évától, a Népművelési Intézet szakterületi irányítójától kapott sok biztatást, támogató segítséget a színpadi munkához. Sokat és lelkesen dolgozott. 1961-ben kettős magánéleti csapás érte. Fialat felesége egy hirtelen fellépő agyvérzés következtében meghalt nyár elején, s ő magára maradt két kiskorú gyermekkel, valamint az akkor már súlyosan beteg édesanyjával. Anyósáék segítettek neki a gyerekek és a mama ellátásában. Novemberben édesanyja is meghalt. Nagyon nehéz időszaka volt ez életének. Hogy lelkileg ne roppanjon össze, a munkába menekült. A hatvani szakmunkásképző akkori igazgatójának, Szakmári Józsefnek a biztatására még 1960-ban, munka mellett kezdte főiskolai tanulmányait. 1964-ben az Egri Tanárképző Főiskolán szerzett magyar-történelem szakos tanári oklevelet.

Főiskolai évei közben, 1962-ben Eger Megyei Tanácsa Művelődési Osztályára hívták előadónak. Ez annak volt

dalmat. Ebből nőtt ki hamarosan az Egri Nyári Karnevál színes programja, amely napjainkra már az ország egyik jelentős, hivatásos fesztiváljává fejlődött. A színjátszás komplex műfaj, nem véletlen hát, hogy Szívós ott bábáskodott Egerben a Demeter Zsuzsa vezette Harlekin Bábszínház megalakulásánál, valamint a Farkas István karnagy irányításával működő Egri Szimfonikus Zenekar újjászüléséténél is.

A 60-as évek második felétől komoly és izgalmas szakmai találkozók, országos színjátszó fesztiválok megmérettetései során mélyült barátsággá sok-sok értékes szakmai kapcsolat az életében. A korszak amatőr színjátszó mozgalma országos „nagygyúinak” névsorában, Bicskei Gábor, Debreczeni Tibor, Máté Lajos, Gabnai Katalin, Éless Béla, Uray György, Lengyel Pál, Bácskai Mihály, Bánszky Pál, Bucz Hunor neve mellett (a névsor korántsem sem teljes!) Szívós József neve is ott szerepelt. Az ő lét- és kifejezési formája a színpad volt, a líra és a dráma pedig „édes gyermekei”, éppúgy, mint színpadosai, akiket egyenrangú játszótársnak tekintett. Talán ez a magyarázat arra is, hogy miért szólították őt tanítványai „apu”-nak, pedig még alig múlt 30 éves...

Az Egerben megoldatlan lakáshelyzete erősen közrejátszott abban, hogy 1971-ben elfogadta a Gyöngyösi Városi Tanács meghívásos állásajánlatát. Gyöngyösön ekkor határozták el, hogy egy új művelődési központot fognak építeni, mivel a – volt Legényegylet Török Ignác utcai épületében működő – régi kultúrház már nem elégítette ki az igényeket. A Városi Tanács akkori művelődési osztályvezetője, Fejes János, tanácsulésen felvetette, hogy olyan a szakmát-, megyét-, települést is ismerő embert kellene hozni a városba, aki szakmai iránymutatást tud adni a tervezőknek egy későbbiekben funkcionálisan is jól használható épület tervezéséhez, s majdan alkalmas is lesz annak szakmai vezetésére. Ez az előrelátó gondolkodás akkoriban (sem) nem volt szokványos. Így esett a választás a megyében már magának rangot kivívó Szívós Józsefre. Ez elég meglepő volt, főleg azért, mert jól tudhatták róla, hogy nem volt párttag, és nem is állt szándékában taglétszámot szaporítani. Ráadásul kinevezésekor azonnal kiutaltak részére egy 3 szobás lakótelepi lakást. Ezzel rendezettebbé, s mindenképpen könnyebbé vált a háromgyermekes család napi életének szervezése.

A régi művelődési ház vezetését 1971. februárban vette át Gyöngyösön, s rövid idő alatt ott is átalakult minden. Ahol emberek tartózkodnak, ott nem lehet rendetlenség, kosz, szürkeség – vallotta, s tett is a változásért.

Telefonálás közben, 1971.

Támogatásért, pénzügyi forrásokért kilincselte, talpalt a fenntartónál és a város nagyzüzeiménél, hogy az új művelődési központ elkészültéig is normálisan használható, esztétikus körülményeket teremtsen a művelődés színteréül. Lelkes, kreatív népművelő gárdát gyűjtött maga köré, akikkel közösen együttműködve, hatékonyan megoszthatta a szakterületi munkát. A tervezés és az értékelés a szigorúan és rendszeresen megtartott hétfő délelőtti stratégiai megbeszéléseken zajlott, jól működött a munkahelyi demokrácia. Igazgatóként saját színpadot már nem rendezett, erre nem maradt elég ideje. Viszont remekül menedzselte a már meglévő csoportokat. Különösen szívén viselte a Zeltner Imre által vezetett Néptáncgyüttes munkáját, amely az ő javaslatára vette fel a Vidróczki nevet a korábbi végtelen hosszúságú „MÁV Gyöngyösi Váltó- és Kitérőgyártó Üzeme Népi Táncgyüttese” helyett. Az együttes továbbfejlődése érdekében a legjobb koreográfusokat (Tímár Sándor, Hecks Katalin, Zsuráfszky Zotán) és az egyik legjobb zenei korrepetitort (Halmos Béla) szerződtette, ami meg is hozta a várt eredményt. Ugyancsak ő volt a keresztapja a Jankovits Jenő rendezésében működő Gyöngyösi Játékszínnek is, mivel ők is hasonlóan hosszú névtől szenvedtek korábban a MÁV Kitérőgyári támogatás és a szocialista realizmus okán.

1974 nyarán nagy energiával kezdett az Orczy-kertben lévő szabadtéri színpad átalakításába, felújításába. Ehhez a környező nagyzüzemektől is sok támogatást nyert és kapott. Ennek részeként, rengeteg társadalmi munkával, a Piccolo Ifjúsági Klub példásan aktív közreműködésével készült el az Ifjúsági Park, amely közel 15 éven át szolgálta a fiatalok színvonalas nyári programjait. Természetesen mindeközben zajlott az új művelődési ház tervezése és kivitelezése, ami szintén számtalan feladatot rótt rá.

1978 novemberében elkészült és átadásra került az új Mátra Művelődési Központ a gyöngyösi lakosok és a művelődési szakemberek nagy örömeire. Ez a ház Szívós József irányítása alatt igen fontos kulturális szakmai műhellyé, regionális módszertani központtá vált. Sokféle, sokszínű, magas színvonalú programot kínáltak fel havonta megjelenő „étlapjukon”, a Gyöngyösi Műsorban. A színházi előadástól a kiállításokig, a rock koncerttől a komolyzenei hangversenyig, a balettoktatástól a néptáncig, a fotókörtől a Művész moziig, a diákköri munkára épülő országos tudományos versenyekig, a bélyeggyűjtőktől a világhírűkig mindenki megtalálhatta az őt leginkább érdeklő területet, Molnár József írásai révén pedig Gyöngyös helyörténetéről is sok érdekességet olvashatott. Ez a ház adott otthont az Ivády Jánosné

Szívós József és Szívós Zsuzsanna Egerben a Ratkó-műsor előadásán, 1993.

igazgatóhelyettes fejből kipattant nagy ívű ötletnek, amely Országos MonodrÁma FesztivÁlként valósult meg, s vált 2 évenkénti különleges színhÁzi találkozóvá.

A Vidrócki NéptÁncegyüttes nagy sikerű hazai és nemzetközi fellépései nyomán vált szintén rendszeres kétévenkénti programmá az Észak-magyarországi NéptÁncfesztivál, amely – keretein túlnöve – 1994-től Gyöngy Nemzetközi Folklórfesztivállá szélesedett, és 2008 óta immár évente megrendezésre kerül.

Szívós József 1971-től 1989-es nyugdíjba vonulásáig igazgatóként, talán inkább vérbeli művelődésszervezőként irányította – ahogy ő mondta: menedzselte – a Mátra Művelődési Központ munkáját. Mindeközben 1982-ben másodszor is megözevgyült, majd 1983-ban harmadszor kötött házasságot. Felesége, Gál Zsuzsanna (népművelő-könyvtáros, moziüzemvezető), az akkor még kiskamasz korú, István nevű fiának édes-nevelőanyja lett.

A nyugdíjkorhatár elérése 1989 májusában a tanácselnökkel már jóval korábban fennálló nézetbeli különbségeik feloldására nem esélyt, hanem rapid megoldást jelentett. Nem tartottak igényt a további munkájára. A városban 18 éven át végzett művelődésszervezői, vezetői munkája nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az intézményt a gyöngyösiek és a város vonzáskörzetébe tartozó települések lakosai is megkedveljék, s igénybe vegyék színvonalas szolgáltatásait.

Munkájában mindvégig magas szinten szárnyalt, nyughatatlanul kereste az újabb és újabb kihívásokat. Az ilyen emberre mondják utólag, hogy egész életében két végén égette a gyertyát. Nyugdíjba vonulása után nem találta a helyét. Igaz, megírta a Heves megyei színjátszás, majd a Hatvani színjátszás történetéről szóló tanulmányait, meg is jelentették, de őt ez nem elégítette ki. Túl sok volt benne a fölös energia. Aztán volt még egy szép időszak. Amikor 1990-ben Hatvanban az MSZMP épületébe költözhetett az Ady Endre Városi Könyvtár, melynek a kiváló könyvtáros szakember, a nagyszerű és melegszívű barát, Kocsis István volt az igazgatója, Szívóst is meghívta a könyvtárávatóra. Itt találkozott régi színpados tanítványaival. Egy óra alatt összeállították a megnyitó műsorát, amit azon melegében, nagy sikerrel be is mutattak. Elhatározták, hogy rendszeressé teszik a találkozókat. Ezután közel 4 évig működött Szívós József vezetésével az alkalmilag verbuválódott Irodalmi Vándortársulat. A 10 fős társulat tagjai – 40-50 év közötti értelmiségiek – 5 különböző településen laktak. Munkájuk, családjuk mellett önként, egyfajta hivatástudattól vezérelve, meg a közös munka örömeért vállalkoztak arra, hogy „apu” irányításával, az általa szerkesztett versműsorokat megtanulják, időről időre összegyűljenek Szívósék lakásában, vagy a hatvani könyvtárban hevenyészett próbákra, hogy műsoraikkal sorra járják Heves megye városait. Aztán, 1994-ben egy tragikus balesetben elhunyt a társulat két tagja, a nagyszerű Kakuk házaspár, valamint két leányuk, Eszter és Zsuzsika. Ez a szomorú esemény az Irodalmi Vándortársulat végét is jelentette, s olyan súlyos csapást mért Szívós Józsefre, hogy élete végéig sem tudta kiheverni.

A helyi potentátokkal ellentétben a szakma folyamatosan elismerte őt. Állandó meghívottja volt az országos színjátszó találkozóknak, szakmai tanácskozásoknak, minősítő rendezvényeknek. Megkapta a szakma legmagasabb kitüntéseit: „Kiváló Népművelő” (1970), „A megye művelődésügyéért jelvény” (1973), „Heves Megye Tanácsának Közművelődési Díja” (1975), „A Haza Szolgálatáért Emlékérem arany fokozata” (1985), „Bessenyei György Emlékérem” (1989), végül „Heves Megyéért Kitüntető Díj” (1999).

Hát akkor mégis mi hiányzott neki? Semmi más, csak a nyüzsgés, a munka, és a rá-irányuló figyelem. Ő nem tudott váltani. Egész lényével egy volt a szakmájával, minden idegszálával kötődött hozzá. A nyugdíjazás számára nem jól megérdemelt pihenést jelentett, hanem igazságtalan büntetést. Képtelen volt magában feldolgozni ezt az állapotot.

1998-ban feleségét, Szívós Zsuzsannát kinevezték a nagyrédei művelődési ház vezetőjévé, emiatt Gyöngyösről Nagyrédére költöztek. Ott már egyre fogyó életkedvvel és lelkesedéssel időnként kis konyhakertjében foglalatoskodott, emlékalbumait nézegette, rendezgette, próbálta folytatni az egy éve elkezdett antológiáját, mely a Heves megyei írók és költők munkásságát lett volna hivatott bemutatni, de ez a munka már csak torzó maradt. Még megélte első dédunokája születését, még elnótázott István fia esküvőjén, még karjába emelhetette 2001 márciusában született harmadik unokáját, Katát, de az újabb unokát már nem tudta kívárni...

2002. május 30-án a gyöngyösi kórházban csendesen elhunyt. Élt 73 évet. 2002. június 14-én helyezték örök nyugalomra, szülei mellé, a jászberényi Fehértói temetőben.

A szerző köszönetet mond Szívós Zsuzsannának az anyaggyűjtést segítő munkájáért.